

ANALIZA DJELOVANJA MAGNUSA HIRSCHFELDA: OD PAMFLETA DO PALJENJA INSTITUTA ZA SEKSOLOGIJU 1933.

Rad analizira kompleksnu djelatnost njemačkog liječnika i seksologa Magnusa Hirschfelda u kontekstu seksologije, obuhvaćajući razdoblje od njegovih inicijalnih aktivističkih istupa u devedesetima 19. stoljeća pa sve do nacističkog uništenja Institut für Sexualwissenschaft (Institut za seksologiju) 1933. godine, čime se označava prijelaz s jedne na drugu epohu u razumijevanju homoseksualnosti. Glavni cilj ovog rada je prezentirati Hirschfeldov aktivizam kroz analizu njegovih djela, istaknuti značajne doprinose i utjecaj koji je imao na polju seksualne znanosti te promicanje prava LGBTQ+ zajednice tijekom ranog 20. stoljeća.

Ključne riječi: homoseksualnost, Magnus Hirschfeld, *Institut für Sexualwissenschaft*, kazneni članak 175, homofobija

1. UVOD

Iako homoseksualnost predstavlja dio ljudske povijesti, shvaćanje homoseksualnosti i odnos prema homoseksualnim osobama mijenjali su se tijekom povijesti. Luke Goodwin u članku *Gay emancipation: the effort to delete paragraph 175* navodi da je homoseksualnost u razdoblju stare antike bila izražena kroz pedestriju to jest seksualne odnose između starijih muškaraca i mladića gdje se seksualnost nije kategorizirala prema privlačnosti prema istom ili suprotnom spolu već hijerarhiji društvene i političke moći. O tome nam svjedoči primjer Rimljana koji su često ismijavali muškarce koji su bili pasivni partneri u seksualnim odnosima, kao što se vidi u satiri na račun rimskog konzula Julija Cezara zbog njegovih afera i skandalozne veze s Nikomedom IV. što je predstavljalo vrhunac diskriminacije nad homoseksualcima toga doba.¹ Zatim, Chloe Taylor u knjizi *The Routledge Guidebook to Foucault's The History of Sexuality* navodi da su u antičkoj Grčkoj dječaci često dobivali upute da se niti potpuno suzdrže od seksualnih odnosa s muškarcima niti da se bespogovorno predaju svakom udvaraču zbog čega seks sam po sebi nije bio ni loš ni dobar već je najvažnije bilo kako se koristio.² Za razliku od homoseksualnosti koja se smatrala nečim

1 L. GOODWIN 2023: 8.

2 C. TAYLOR (2017): 217.

pozitivnim u antici gdje su homoseksualci imali gotovo plemenitu ulogu zbog borbi rame uz rame sa svojim voljenima, razdoblje kršćanstva donosi mračniji, negativniji pogled i potpuno drugačije razumijevanje homoseksualnosti.³ Od tada pa nadalje, homoseksualnost je gotovo zabranjena i bačena u zaborav. Goodwin naglašava da je u 11. stoljeću benediktinski monah Petar Damjan uputio molbu papi Leu IX. da homoseksualnost bude oštro kažnjiva. Iako je Damjanov prijedlog odbijen, europske zemlje su svega 200 godina poslije kažnjavale bilo kakve „protuprirodne“ seksualne radnje koje nisu imale glavni cilj reprodukcije. U 16. stoljeću u Njemačkoj, koja je u to vrijeme bila kolijevka Protestantske reformacije pod vodstvom Martina Luthera, svi homoseksualni muškarci su bili strogo kažnjeni.⁴ Za razliku od susjedne Francuske koja je donijela Francuski kazneni zakonik 1791. godine kojim su dekriminalizirane homoseksualne radnje, u Pruskoj je kancelar Johann Heinrich Casimir von Carmer stvorio Opći zemaljski zakonik⁵ koji je u svojoj prvotnoj verziji uključivao ukidanje smrtne kazne za homoseksualce. Međutim, u konačnici je ipak bio uključen ALR Članak 143 kojim su ipak kriminalizirani istospolni odnosi⁶ Robert Beachy u članku *The German Invention of Homosexuality* navodi kako razni povjesničari tvrde da je binarizam homoseksualnosti nastao tek sedamdesetih godina 19. stoljeća kada je skovan termin „homoseksualnosti“.⁷ Ulazeći u 19. stoljeće, postojao je veliki broj aktivista koji su primijetili diskriminaciju nad homoseksualcima. Jedan od prvih značajnijih istupa za prava homoseksualaca bio je istup Karla Heinricha Ulrichsa, utemeljitelja termina *urning*⁸, na Njemačkom pravnom kongresu koji se održao u Münchenu 1867., kada je sebe predstavio kao homoseksualca.⁹ Iako je Ulrichs napustio Njemačku, njegov prvi istup, koji se smatra prvim *gay* aktivizmom, imao je velikog značaja za podizanje svijesti o lošem položaju homoseksualaca u društvu. Drugi značajni aktivist za dekriminalizaciju homoseksualnosti bio je liječnik i seksolog Magnus Hirschfeld koji se među prvim znanstvenicima uhvatio u koštac sa zagonetkom istospolne ljubavi koja je više stoljeća unazad predstavljala jedan od najzloglasnijih neoprostivih grijeha unutar društva.

Cilj ovog rada je analizirati djelovanje i rad Magnusa Hirschfelda kroz niz institucija poput Znanstveno humanitarnog odbora¹⁰ ili Institut za seksologiju¹¹, istaknuti njegove doprinose i utjecaj na seksualnu znanost te zagovaranje prava LGBTQ+ zajednice tijekom ranog 20. stoljeća. U uvodu ovog istraživanja bit će analizirano njegovo djelovanje te kako je on konceptualizirao seksualnost, kao i izazove i otpore s kojima se suočavao tijekom izlaganja svojih stavova. Nakon toga, naglasit će se glavni ciljevi i Znanstveno humanitarnog odbora i Instituta za seksologiju kao ključnih institucija koje su se suprotstavljale konzervativnim paradigama, doprinoseći tako revolucionarnim djelima u borbi protiv diskriminacije i marginalizacije homoseksualnih osoba. Drugim riječima, rad detaljno istražuje Hirschfeldovu borbu za prava homoseksualnih osoba, posebno naglašavajući godinu koja je označila kraj njegovog djelovanja, obilježenu uništenjem njegovih institucionalnih temelja koje su nacisti javno prozvali društvenim neprijateljima.

3 C. TAYLOR (2017): 217.

4 L. GOODWIN 2023: 9.

5 *Allgemeines Landrecht* (ALR).

6 L. GOODWIN 2023: 9.

7 R. BEACHY 2010: 802.

8 Termin se koristio za mušku osobu koju privlači isti spol. Termin dolazi od imena boga grčkog boga Urana koji je dosadio Afroditi.

9 R. BEACHY 2010: 805.

10 *Wissenschaftlich-humanitäres Komitee*.

11 *Institut für Sexualwissenschaft*.

Njegov dugogodišnji rad predstavlja značajnu crtu europske povijesti seksologije, stoga je nužno provesti temeljitu analizu njegove aktivnosti koristeći primarne i sekundarne izvore. Ovaj rad se oslanja na primarne izvore iz inozemstva kako bi omogućio detaljnu analizu Hirschfeldovog djelovanja. Nadalje, istražene su brojne njemačke i strane periodike koje su izvještavale o njegovim aktivnostima, kao i niz knjiga, članaka i akademskih radova vezanih uz temu rada. Raspon tema obrađenih u ovom radu obuhvaća široki spektar Hirschfeldovih aktivnosti, počevši od njegove borbe za priznavanje homoseksualnosti kao prirodnog i urođenog fenomena, preko zalaganja za ukidanje Članka 175. Kaznenog zakona Njemačke kojim je homoseksualnost kriminalizirana, do njegove uloge u dvije ključne institucije, te aktivizma i promocije seksualne edukacije i napretka u polju seksologije

2. (NE)SHVAĆANJE HOMOSEKSUALNOSTI

Hirschfeld se bavio proučavanjem seksualnog života čovječanstva do njegovog vremena, a kao rezultat proučavanja nastalo je njegovo kapitalno djelo *Homoseksualnost muškaraca i žena*¹² 1914. u kojem je obuhvatio cjelokupno ljudsko poznavanje o seksualnosti. U svom istraživačkom radu, Magnus Hirschfeld istražuje ključne teme seksualnosti, analizirajući prirodu homoseksualnosti, njezino širenje te potencijalne terapijske pristupe. Temelj njegovog istraživanja čini nadasve bogato iskustvo s preko deset tisuća pojedinaca iz različitih dijelova svijeta, obuhvaćajući regije od Sjeverne i Južne Amerike do Azije, kao i različite društvene klase i etničke pripadnosti. Heike Bauer u djelu *The Hirschfeld Archives: Violence, Death, and Modern Queer Culture* ističe Hirschfeldovo suočavanje s rasističkim prikazima tijekom njegovog sudjelovanja na Velikoj gospodarskoj izložbi u Berlinu¹³ u svibnju 1896. godine, Heike Bauer u *The Hirschfeld Archives: Violence, Death, and Modern Queer Culture* ističe njegovo djelovanje na Velikoj gospodarskoj izložbi, gdje je Hirschfeld iznio niz zaključaka o homoseksualnosti, koristeći se i seksualnog etnografijom koja je reflektirala kolonijalne predrasude i sheme svjetske geografije.¹⁴ U kontekstu Njemačke, koja je bila izrazito restriktivno i neprijateljski raspoloženo okruženje za homoseksualce, a naročito Berlin koji će postati središte i raskrsnica svjetske homoseksualnosti, Hirschfeld je nastojao dokazati da homoseksualnost nije ograničena samo na njemačko društvo, već je prisutna u različitim kulturama diljem svijeta.¹⁵

Krajem 19. stoljeća, kao i u kasnijim razdobljima, znanstvenici su nastojali objasniti pojavu homoseksualnosti putem niza psiholoških, bioloških i kemijskih faktora, no pitanje povezanosti homoseksualnosti s konceptom degeneracije zadržalo je središnje mjesto u njihovim razmatranjima. Velika većina stručnjaka vidjela je nesposobnost homoseksualaca za razmnožavanjem kao posljedicu njihove degeneracije. Ti stručnjaci su pravdali svoje stavove argumentom da je prirodni cilj čovječanstva reprodukcija radi očuvanja vrste. U svom kapitalnom djelu, Magnus Hirschfeld nastojao je osporiti ove tvrdnje većine i dokazati suprotno. Hirschfeld u svom djelu navodi da homoseksualnost nema nužno nikakvu poveznicu s degeneracijom. Njegova argumentacija temelji se na činjenici da većina homoseksualnih osoba posjeduje fizičko i psihičko zdravlje te da postoje varijante unutar

12 *Die Homosexualität des Mannes und des Weibes.*

13 *Grosse Berliner Gewerbeausstellung.* Velika gospodarska izložba odvijala se od 1. svibnja do 15. listopada 1896. u Berlinu i predstavlja formirajući trenutak u kolonijalnoj povijesti Njemačke. Na izložbi su predstavljani ljudi iz njemačkih kolonija dovedeni iz Afrike.

14 H. BAUER 2017: 22–23.

15 H. BAUER 2017: 23.

svih spolno diferenciranih vrsta koje nisu usmjerene prema spolnom razmnožavanju.¹⁶ Kao primjer navodi pčele radilice koje ne vrše nikakve spolne radnje za reprodukciju, a homoseksualci, koji su vrsta *homo sapiens*, obavljaju neplodne spolne radnje.¹⁷ Elena Mancini u *Magnus Hirschfeld and the Quest for Sexual Freedom: A History of the First International Sexual Freedom Movement* iz 2010. detaljnije objašnjava kako je Hirschfeld shvaćao seksualnost. Prema Hirschfeldovoj teoriji, ljudski embrij u prva tri mjeseca razvoja posjeduje spolne karakteristike oba spola, što implicira da su potencijalno prisutni i muški i ženski elementi. Stoga, prema njegovom konceptu, postoji šest mogućih tipova ljudske seksualne privlačnosti koji ovise o složenom procesu razvoja. Prvi su potpuni muškarac i potpuna žena, karakterizirani potpunim razvojem spolnih organa i potpunim gubitkom privlačnosti prema istom spolu, što rezultira tradicionalnim heteroseksualnim sklonostima. Druga kategorija obuhvaća muške i ženske psihološke hermafrodite, čiji su vanjski spolni organi normalno razvijeni, ali su njihovi neuralni centri za seksualnu privlačnost nedovoljno diferencirani, što rezultira privlačnošću prema oba spola. Na kraju, tu su potpuni uranski muškarac i potpuna uranska žena, čiji su spolni organi razvijeni, ali se ne javlja privlačnost prema suprotnom spolu zbog atrofije suprotnih spolnih karakteristika. Umjesto toga, kod uranskih pojedinaca, gubitak tih karakteristika rezultira snažnom privlačnošću prema istom spolu. Hirschfeldova teorija nudi složeni okvir za razumijevanje raznolikosti ljudske seksualnosti putem razmatranja bioloških, psiholoških i neuroloških faktora u kontekstu seksualnog razvoja.¹⁸ Hirschfeld bilježi u *Homoseksualnost muškaraca i žena*¹⁹ iz 1914. da je homoseksualnost prirodna i inherentna karakteristika pojedinaca, te je stoga smatrao da je progon homoseksualaca na osnovi njihove seksualne orijentacije jednako nepravedan kao i progon osoba s fizičkim nedostacima, poput onih koji imaju zečju usnu.²⁰

Paralelno s raspravom o povezanosti homoseksualnosti s konceptom degeneracije, znanstvena zajednica nije postigla konsenzus o podrijetlu homoseksualnosti, što je rezultiralo postojanjem tri glavna stajališta. Manja skupina znanstvenika zagovarala je teoriju prema kojoj homoseksualnost nikada nije bila urođena, već se razvija tijekom životnog puta pojedinca, ili se stječe kasnije u životu. Većina, međutim, pristajala je na shvaćanje homoseksualnosti kao fenomena koji može biti ili urođen ili stečen. Najveći broj znanstvenika podržavao je stajalište da je homoseksualnost uvijek prisutna od rođenja, odnosno da je urođena karakteristika.²¹ Nadovezuje se u članku *Seksualne katastrofe. Slike iz modernog seksualnog i bračnog života*²² iz 1926. godine na pitanje je li homoseksualnost urođena ili stečena putem formule koja glasi sljedeće: „U svakom živom biću rođenom ujedinjenjem dvaju spolova, karakteristike jednog spola treba identificirati u različitim stupnjevima uz one drugog.“ Također dodaje kako su simptomi homoseksualnosti vidljivi već u trećoj i četvrtoj godini stoga diskriminacija na temelju nečega što je već urođeno je nepravda oblikovana Člankom 175. Kaznenog zakona Njemačke koji ima srednjovjekovnu koncepciju bez uvažavanja novih znanstvenih istraživanja.²³ Hirschfeld je zagovarao uvjerenje da je homoseksualnost urođeno stanje, proizlazeće iz specifične homoseksualne konstitucije mozga koja je obilježena jedinstvenom

16 M. HIRSCHFELD 1914: 393–394.

17 M. HIRSCHFELD 1914: 395.

18 E. MANCINI 2010: 51–52.

19 *Die Homosexualität des Mannes und des Weibes*.

20 E. MANCINI 2010: 53.

21 M. HIRSCHFELD 1914: 394.

22 *Sexual-Katastrophen. Bilder aus dem modernen Geschlechts – und Eheleben*.

23 A. KAES et alii, 1994: 700–702. Prvi put izdano kao *Sexual-Katastrophen. Bilder aus dem modernen Geschlechts- und Eheleben* (Leipzig: A.H. Payne, 1926), 40–42.

kombinacijom muškog i ženskog genetskog materijala. Smatrao je da vanjski faktori nemaju ključnu ulogu u oblikovanju homoseksualnosti ako već unutar pojedinca ne postoji homoseksualna konstitucija, te da ti vanjski faktori mogu jedino osvijestiti homoseksualnu osobu o vlastitoj seksualnosti. Njegov zaključak podupire razmišljanjem kako homoseksualnost nije posljedica degeneracije niti je kriminalni čin, već je prirodni dio ljudske egzistencije. Naprotiv, smatra ju kao oblik spolne varijacije sličan analognim spolnim preinakama koje nalazimo u flori i fauni.²⁴ Hirschfeld je nerijetko iznosio i vlastita mišljenja o predrasudama koje heteroseksualci gaje prema homoseksualcima. U svom djelu *Rasizam*²⁵ iz 1934. iznosi sljedeće: „Heteroseksualci sebe smatraju „normalnima” zato što su u većini, i [oni] gaje instinktivnu odbojnost prema homoseksualcima i njihovim putevima – odbojnost koja je potaknuta sugestivnim utjecajem obrazovanja – licemjerno uključujući pretvaranje da homoseksualne prakse nisu mogle nastati spontano u svojoj vlastitoj sretnoj zemlji i među svojom vlastitom srećom obdarenom „rasom”.²⁶ U svojim izjavama je znao dodati da se istospolnu ljubav ne može povezati s vulgarnim strastima već je ona jednako sposobna za ljubav i predanost te se ni po čemu ne može smatrati neprirodnijom od heteroseksualne ljubavi.¹⁵

3. RUŠENJE PREPREKA I POSTAVLJANJE TEMELJA: *WISSENSCHAFTLICH-HUMANITÄRES KOMITEE* (ZNANSTVENO HUMANITARNI ODBOR)

Godine 1897. u Marburgu, Magnus Hirschfeld osnovao je Znanstveno-humanitarni odbor, poznatiji kao *Wissenschaftlich-humanitäres Komitee*,²⁷ kao ključnu platformu za borbu za prava homoseksualaca. Ovaj odbor označio je početak organiziranog djelovanja s ciljem ostvarivanja prava homoseksualnih osoba te predstavljao temelj za razvoj medicinskog i znanstvenog proučavanja homoseksualnosti. U svom kratkom pamfletu *Sappho i Sokrat: Kako objasniti ljubav između muškaraca i žena osobama istog spola*²⁸ iz 1886. navodi oproštajno pismo jednog mladića koji ga je zamolio da osvijesti ljude o homoseksualnosti zbog čega je on odlučio otvoriti instituciju putem koje bi ispunio obećanje.²⁹ Javier Samper Vendrell u djelu *The Seduction of Youth: Print Culture and Homosexual Rights in the Weimar Republic* iz 2020. detaljno opisuje susret koji se odigrao u stanu Magnusa Hirschfelda u Charlottenburgu kao ključni trenutak u proučavanju homoseksualnosti. Na tom susretu su se okupili izdavač Max Spohr, pisac Franz von Bülow te željeznički službenik Eduard Oberg, što je rezultiralo novim pristupom u istraživanju i razumijevanju homoseksualnost.³⁰ Glavni cilj WhK bio je dekriminalizacija kontroverznog Članka 175. Kaznenog zakona Njemačke, poznatog kao Paragraf o homoseksualcima izglasanog 1871. godine u njemačkog Reichstagu. Budući da se članak zadržao od razdoblja Drugog Njemačkog Carstva preko Weimarske Republike, Trećeg Njemačkog Carstva, ali i u poslijeratnom razdoblju te se pritom često mijenjao, važno je navesti prvobitnu inačicu kaznenog zakona koja je glasila sljedeće: „Protuprirodni spolni činovi počinjeni između osoba muškog spola ili ljudi sa životinjama kažnjavaju se kaznom zatvora; može se izreći

24 M. HIRSCHFELD 1914: 395.

25 *Rassismus*.

26 E. MANCINI 2010: 53.

27 U ostatku rada skraćenica WhK.

28 *Sappho und Sokrates oder wie erklärt sich die Liebe der Männer und Frauen zu Personen des eigenen Geschlechts?*

29 R. DOSE 2014: 41.

30 S. VENDRELL 2020: 5–6.

i gubitak građanskih prava.³¹ Nakon Francusko-Pruskog rata, nastala je Njemačka kada je pruski Wilhelm I. okrunjen za njemačkog cara 1871. godine. Utjecaj Pruske vidio se u pravnim institucijama Njemačke uključujući ALR članak 143 koji je preoblikovan u Članak 175. Kaznenog zakona Njemačke.³² Prema odredbama članka, svaki oblik seksualnog kontakta između osoba istog spola strogo se kažnjavao, paralelno s postupcima koji su se smatrali bestijalnošću.³³ U pamfletu *Sappho und Sokrates oder wie erklärt sich die Liebe der Männer und Frauen zu Personen des eigenen Geschlechts?* (Sappho i Sokrat: Kako objasniti ljubav između muškaraca i žena osobama istog spola) pod pseudonimom Ramien Th., Hirschfeld odgovara na kazneni članak par godina prije nego što će se javno boriti za njegovu dekriminalizaciju: Kazna [članak 175] još nije uspjela nikoga poboljšati, odvratiti ili izliječiti [od potrage za njegovom pravom prirodom], a samo njezino postojanje već je dovelo do toga da oni koji su njome pogođeni padnu u propast i sramotu.³⁴ Florence Tamagne u *A History Of Homosexuality In Europe: Berlin, London, Paris 1919–1939* naglašava drugi, podjednako važan cilj odbora – informiranja javnosti o homoseksualnosti i uključenje homoseksualaca u javnu i otvorenu borbu za svoja prava.³⁵ Kako bi to ostvarili, svega par mjeseci nakon osnivanja, Odbor je pokrenuo svoju prvu peticiju za ukidanje Članka 175. Kaznenog zakona Njemačke na čijoj su se listi nalazila brojna poznata imena i prezimena poput Rainera Maria Rilke, Hermanna Hessa, Karla Jaspiera, Alberta Einsteina, Lava Tolstoja, Emilea Zolu i niz drugih.³⁶ Godine 1899. Magnus Hirschfeld je zajedno sa Maxom Spohrom pokrenuo *Godišnjak za seksualne posrednike*³⁷ kao prvi časopis kojim je tematika homoseksualnost te kao glasilo WhK. Časopis je sve do prestanka izlaženja 1923. privlačio široku pozornost javnosti zbog priloga niza stručnjaka među kojima su bili utjecajni psihiatri, pravnici, pisci i drugi.³⁸ Michael Thomas Taylor naglašava prvobitno ime časopisa (Godišnjak za istraživanje homoseksualnosti) koje je preimenovano u zadnji trenutak kako se časopis ne bi povezao s homoseksualnom emancipacijom već da njegova svrha bude izrazito znanstvenog respektabilитета.³⁹ U časopisu je objavio niz traktata, popularnih monografija i znanstvenih članaka među kojima su najznačajnija dva iz 1903. godine *Uzroci i karakter uranizma* i *Uranski čovjek*⁴⁰ u kojima razrađuje seksualno ponašanje u urbanim okruženjima Berlina.⁴¹ Hirschfeldova karikatura mogla se vidjeti često na naslovnicama novina od 1902. pa sve do 1909. kada je sudjelovao kao vještak u nizu skandala koji su uzdrmali njemačku javnost. Među prvim bila je afera Friedricha Kruppa, vjernog i najvažnijeg dobavljača oružja cara Wilhelma II. Njemačke novine *Vorwärts* pod naslovom *Krupp auf Capri* optužile su Kruppa za homoseksualne i pedofilske činove koje prakticira na svojim posjedima na Capriju bez snošenja posljedica.⁴² Nakon neuspjelih pokušaja tužbi za klevetu, Krupp je iste godine počinio samoubojstvo. Mancini zaključuje da je Kruppova homoseksualna afera dovela do povećanja javne svijesti o homoseksualnoj viktimizaciji i rizikom od samoubojstva

31 Kazneni zakon za Sjevernonjemačku konfederaciju. Berlin, 1870: 46.

32 L. GOODWIN 2023.

33 Od lat. *bestia* (životinja), oblik sodomije u kojoj je osobu seksualno privlače životinje i seksualno opći sa životinjom. Današnja zoofilija.

34 TH. RAMIEN (M. HIRSCHFELD) 1886: 30.

35 F. TAMAGNE 2006: 60.

36 F. TAMAGNE 2006: 60.

37 *Jahrbuch für sexuelle Zwischenstufen*.

38 E. MANCINI 2010: 92.

39 R. HERNN et alli 2017

40 *Der uranische Mensch*.

41 R. HERNN et alli 2017: 195.

42 „Krupp auf Capri“, *Vorwärts*, 15. studeni 1902., 2–3.

jer se Hirschfeld počeo posebno baviti samoubojstvima homoseksualaca. Spominje statistike da je do 1914. oko 3% od 10 tisuća homoseksualaca s kojima je imao kontakt, počinilo samoubojstvo.⁴³ Pet godina poslije, Njemačku je zatrese afera Harden-Eulenburg u kojoj su optuženi istaknuti prijatelji posljednjeg Njemačkog cara Wilhelma II. Novinar Maksimilijan Harden optužio je Wilhelmova čovjeka od povjerenja Filipa od Eulenburga za homoseksualne aktivnosti s vojnim zapovjednikom Berlina Kunom Grafom Moltkeom. Na suđenje je pozvao Hirschfeld kao medicinski stručnjak te je svjedočio u Moltkeovu korist tvrdeći da njegova homoseksualnost nije nešto neprirodno ili nešto što bi trebalo biti kriminalizirano te da „homoseksualac“ nema negativnu konotaciju. Kao rezultat iznošenja svog stava, Hirschfeld je ocrnjen u velikom broju desničarskih listova.⁴⁴ Nakon završetka skandala, Hirschfeld je došao do otrežnjujuće spoznaje da reakcija koja je uslijedila nije unaprijedila pokret za prava homoseksualaca kako je očekivao. Naprotiv, njemačka vlada izvukla je zaključak koji je bio u suprotnosti s Hirschfeldovim nadama odnosno nije došlo do ukidanja Članka 175. Kaznenog zakona Njemačke. Umjesto toga, vlada je smatrala da je provedba članka bila neadekvatna, što je dovelo do neviđenog slamanja borbe za prava homoseksualaca.⁴⁵ Ralf Dose navodi kako je svoju borbu za prava homoseksualaca nastavio već 1911. kada je u javnost procurila informacija o mogućoj reformi članka 175. Prema novom zakonu, osim homoseksualnih muškaraca, bile bi kažnjene i žene. Stoga je Magnus Hirschfeld započeo suradnju s radikalnim krilom njemačkog ženskog pokreta, uspostavivši blisku suradnju s čelnicom Lige za zaštitu majki i seksualnu reformu⁴⁶, Helenom Stöcker. Hirschfeld je snažno podupirao proširenje Članka 175 na žene, dok je također pružao podršku Stöcker u njezinim naporima za ukidanjem Članka 218, koji je zabranjivao pobačaj.⁴⁷ Tijekom Prvog svjetskog rata, Magnus Hirschfeld je djelovao kao liječnik među ratnim zarobljenicima, pružajući pomoć transvestitima, homoseksualnim ženama i muškarcima, kao i homoseksualnim vojnicima koji su bili suočeni s kažnjavanjem zbog svoje seksualnosti. Dose objašnjava kako su ga često tražili stručno mišljenje u vezi s pitanjem sposobnosti homoseksualnih osoba za vojnu službu.⁴⁸ WhK je izrazito ponosno pisao o herojskim djelima homoseksualnih vojnika u Tromjesečnim izvješćima Znanstveno-humanitarnog komiteta tijekom rata.⁴⁹ U *Insiders and Outsiders on the Gay Community in Weimar Berlin*, Jordan Nistendirk navodi kako je nakon Prvog svjetskog rata WhK svoju pozornost posvetio veteranima rata od kojih je tražio priče o tome što se događalo unutar vojske i o stanju morala unutar iste.⁵¹ Macini ističe kako je tijekom svog djelovanja u vojsci pomogao na tisuće homoseksualaca muškaraca i žena, a naročito kod onih kod kojih je otkrivena homoseksualna aktivnost s ciljem da im se ublaži kazna. Osim toga, borio se da seks bude prepoznat kao jedna od temeljnih ljudskih potreba koja je istovjetna potrebi za hranom, pićem i spavanjem.⁵²

43 E. MANCINI 2010: 95–96.

44 E. MANCINI 2010 : 99–100.

45 D. NORMAN 2015: 103–104.

46 *Bund für Mutterschutz und Sexualreform*.

47 H. BAUER 2017: 80.

48 R. DOSE 2014: 46.

49 *Vierteljahresberichte der wissenschaftlichen humanitären Komitee während der Kriegeszeit*.

50 H. BAUER 2017: 33; E. MANCINI 2010: 111.

51 J. NISTENDIRK 2020.

52 E. MANCINI 2010: 113.

4. INSTITUT FÜR SEXUALWISSENSCHAFT (INSTITUT ZA SEKSOLOGIJU)

Dose temeljito analizira proces stvaranja osnova za budući centar za proučavanje seksualnosti. Dose iznosi detaljnu analizu procesa uspostavljanja osnova za budući centar za istraživanje seksualnosti. Hirschfeld, poznat i kao „luckasti ozbiljni stari profesor sa svojim psećim brkovima“, kako ga opisuje Christopher Isherwood, uložio je gotovo cjelokupno svoje bogatstvo stečeno tijekom Prvog svjetskog rata, kao i putem dobrotvorne Zaklade Magnus Hirschfeld, koja je prikupljala financijska sredstva od brojnih anonimnih simpatizera, kako bi kupio impozantnu rezidenciju nekadašnjeg njemačkog veleposlanika u Francuskoj, smještenu na uglu Beethovenove ulice 3, nedaleko od parka Tiergarten.⁵³

U srpnju 1919. godine, u Tiergarten parku u Berlinu, okupio se značajan broj liječnika i intelektualaca radi nazočnosti otvaranju prvog neovisnog instituta za istraživanje seksualnosti. – Institut za seksologiju⁵⁴. Na ovom značajnom događaju prisustvovali su brojni slavni, kao i istraživači, medicinski stručnjaci, studenti i članovi šire javnosti. Svečanost je započela u prostranoj dvorani s nizom govora utjecajnih figura iz područja seksologije. Među govornicima se istaknuo ravnatelj i osnivač Instituta Magnus Hirschfeld, koji je opisao Institut kao “prvi i jedini takve vrste u Njemačkoj” i u svijetu te ga nazvao “djetetom revolucije”.⁵⁵ Drugim riječima, Institut je bio centar gdje su se spajala istraživanja o ljudskoj seksualnosti i subkulturni život. U svom svjedočanstvu, Rolf Hirschberg opisuje Magnusa Hirschfelda kao ključnu figuru od povjerenja za pitanja vezana uz homoseksualnost. Ljudi su se iz gotovo svih dijelova svijeta obraćali njemu kako bi dobili savjet.⁵⁶ Kako ga naziva Dr. Manfred Georg „maleni, fleksibilni čovjek pametnih očiju, koji osjeća kroz pomalo nakrivljene naočale“ uvijek je bio u pratnji stranih liječnika, novinara i drugih koji su ga pratili po Tiergartenu kako bi saznali nešto novo.⁵⁷ Christopher Isherwood pruža vrlo detaljan opis izgleda Instituta koji je posjetio nekoliko puta. Masivna zgrada bila je obilno ukrašena vijencima, mramornim pločama i gravurama. Na ulazu se isticao natpis “Posvećeno bolu i ljubavi”⁵⁸, dok se u dvorištu nalazila Goetheova strofa “Dušo čovjekova, kako si slična vodi! Sudbino čovjekova, kako si slična vjetru!”⁵⁹. Opisuje svečane bankete s velikim brojem uzvanika iz svijeta medicine i javnosti, među kojima su bili i brojni Hirschfeldovi pacijenti homoseksualci i transvestiti.⁶⁰ Hirschberg tvrdi da je Institut za seksologiju bio velika institucija slična bolnici, u kojoj je bilo smješteno mnogo ljudi koji su željeli promijeniti svoj spol, te su nad njima izvođene operacije. Također prepričava kako je Institut nerijetko bio mjesto održavanja zabavi⁶¹ a na koje su dolazili homoseksualci iz cijele Njemačke. Ističe kako je odlazio na zabave zajedno sa svojim partnerom gdje se nalazilo preko 200 uzvanika. Budući da je partner bio sin vlasnika tvornice, a Hirschberg je imao strah od ismijavanja, težili su ka tome da ih nitko ne prepozna. Olakšala im je činjenica što su na balovima bili svi maskirani, no usprkos tome, mogao

53 R. DOSE:2014: 52.

54 *Institut für Sexualwissenschaft*.

55 *Jahrbuch für sexuelle Zwischenstufen*, January–June 1919: 51.

56 HIRSCHBERG, ROLF. Intervjuirao Klaus Müller. 14. listopada 1996. United States Holocaust Memorial Museum, <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn504930>. Datum pristupa: (pregledano 15. travnja 2023.).

57 “Freund der Verzweifelten”, *Badische Presse : Generalanzeiger der Residenz Karlsruhe und des Großherzogtums Baden*, Morgenausgabe, 16. svibnja 1928., 2.

58 *Dolori et Amori Sacrum*.

59 *Seele des Menschen, Wie gleichst du dem Wasser! Schicksal des Menschen, Wie gleichst du dem Wind!*

60 C. ISHERWOOD 1976: 20–21.

61 C. ISHERWOOD 1976: 18.

je prepoznati niz utjecajnih ljudi iz svijeta kazališta.⁶² Glavni cilj Instituta za seksologiju možemo iščitati iz njegovog slogana "Pravda kroz znanost."⁶³ Primarni zadatak bio je istraživanje širokog raspona tema povezanih s ljudskom seksualnošću. Među njih pripadaju pitanja homoseksualnosti, transrodnosti i interspolnosti. Isherwood ističe kako je Institut davao savjete budućim bračnim parovima na temelju istraživanja njihovih nasljednih predispozicija kao i terapiju za impotenciju i druge psihološke poteškoće.⁶⁴ U svom svjedočanstvu, Rolf Hirschberg opisuje iskustvo liječenja kod Hirschfelda. U svojim tinejdžerskim godinama upoznao je prijatelja koji je bio nekoliko godina stariji od njega. Prijatelj mu je često davao komplimente, kupovao čokolade, vodio ga u kino i na razne druge aktivnosti. Rolf je patio od zdravstvenih problema koji su ga često dovodili do gubitka svijesti, a njegov je prijatelj uvijek bio uz njega. Prijatelj je gotovo svakodnevno dolazio na večeru kod njih. Hirschberg ističe kako su se već tada zbližili, imali su seksualne odnose i zajedno putovali po cijeloj Europi. Kada je partnerova majka postala zabrinuta zbog njihove bliskosti i željela da njezin sin potraži pomoć kod dr. Magnusa Hirschfelda, Rolf je shvatio da mora objasniti svojem partneru da homoseksualnost nije bolest. U dogovoru s partnerom, otišli su kod Hirschfelda, koji im je savjetovao da pozovu partnerovu majku kako bi im on objasnio njihovu bliskost. Hirschfeld je dječacima objasnio da homoseksualnost nije bolest, već prirodna karakteristika s kojom su rođeni. Na zahtjev dječaka, Hirschfeld je napisao pismo majci u kojem joj je pojasnio da homoseksualnost nije bolest te da se ne može ništa poduzeti povodom toga.⁶⁵

Institut za seksologiju je postavio temelje za daljnju borbu za prava homoseksualaca, uključujući i poseban odjel koji je pružao pravnu podršku muškarcima optuženim na temelju Članka 175. Kaznenog zakona Njemačke.⁶⁷ Prvi takve vrste u povijesti, zalagao se za prava marginaliziranih skupina čiji su se seksualna orijentacija ili identitet protivili tadašnjim društvenim „normalnostima“ kako bi i oni poput drugih mogli živjeti slobodno bez straha od osuđivanja i progonstva. Njemački list *Sächsische Staatszeitung* navodi kako su unutar Instituta za seksologiju osnovani biološki, sociološki i etnološki odjeli koji sadržavaju niz posebnih laboratorija, zbirki, preparata i arhiva za proučavanje seksualnosti i pomaganje pacijentima te za savjetovanje bračnih parova.⁶⁸ *Freiheit* izvještava kako je svakog četvrtka u večernjim satima davao besplatne demonstracije relevantnih slučajeva za medicinsko osoblje.⁶⁹ Dose objašnjava kako je novoosnovani Institut bio namijenjen za akademsko obučavanje studenata i prostor za istraživanja liječnika. Predavanja su bila namijenjena najviše studentima, ali i široj javnosti putem tečaja, filmova i izdavanja časopisa u kojima su se većinom nalazili znanstveni radovi liječnika Instituta za seksologiju.⁷⁰ Unutar Instituta nalazila se dobro opremljena knjižnica čija se bogata građa mogla vidjeti u velikom broju knjiga i časopisa koji su obrađivali teme ljudske seksualnosti, kao i kliničkih bilješki

62 HIRSCHBERG, ROLF. Intervjuirao Klaus Müller. 14. listopada 1996. United States Holocaust Memorial Museum, <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn504930>. (pregledano 15. travnja 2023.).

63 *Per Scientiam ad Iusticiam*.

64 Terry, Jennifer. "BIBLIOGRAPHY". *An American Obsession: Science, Medicine, and Homosexuality in Modern Society*, Chicago: University of Chicago Press, 1999, pp. 481–522. <https://doi.org/10.7208/9780226793689-017>.

65 C. ISHERWOOD 1976: 18.

66 HIRSCHBERG, ROLF. Intervjuirao Klaus Müller. 14. listopada 1996. United States Holocaust Memorial Museum, <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn504930>. (pregledano: 15. travnja 2023.).

67 C. ISHERWOOD 1976: 22.

68 "Wissenschaft und Kunst", *Sächsische Staatszeitung : Staatsanzeiger für den Freistaat Sachsen*, (Dresden: Sächs), 7. srpnja 1919., 5.

69 *Freiheit*, 5. kolovoza 1919., 6.

70 R. DOSE 2014: 55.

i upitnika pacijenata s kojima su se liječnici i drugi znanstvenici susretali u kliničkom radu. Hirschfeldova pionirska institucija u polju seksologije prerasla je u prvu sveobuhvatnu arhivu svih znanja o seksologiji do tog trenutka.⁷¹ Kako bi proširili svijest javnosti o homoseksualnosti, WhK, a zatim i sam Institut za seksologiju započinju s korištenjem filmova u propagandne svrhe. Prvi film *Drugačiji od ostalih*⁷² u režiji producenta Richarda Oswalda projiciran je u svibnju 1919. u berlinskom kazalištu Apollo. Glavnu ulogu preuzeo je Paul Körner kao homoseksualac i violinist Conrad Veidt. Zbog svoje seksualnosti prijavljen je policiji nakon čega je počinio samoubojstvo. U filmu, ulogu doktora igra Magnus Hirschfeld, koji utjelovljuje samog sebe i kao u stvarnosti, nastoji postići pravdu za homoseksualce. Tamagne navodi epizodu iz Beča kada je jedan nacist iz publike izvukao revolver i pucao, ranivši nekoliko ljudi.⁷³ Nakon niza posebnih i javnih projekcija koje su izazvale žestoke reakcije ogorčenja i oduševljenja, film je bio zabranjen za javno prikazivanje, osim za znanstvenike i znanstvene ustanove.⁷⁴ Pored toga što je zagovarao bolji položaj za homoseksualce, Hirschfeld je postao meta nacističkih napada najprije zbog njegove osobnosti i interesa. Prvenstveno, Hirschfeld je i sam bio homoseksualac što je pokrenulo lavinu verbalnih napada jer su nacisti bili izrazito homofobno orijentirani zbog stajališta da je homoseksualnost oblik degeneracije koji šteti daljnjem stvaranju njemačkog *Volka*.⁷⁵ Također su imali antisemitske stavove, smatrajući da je Hirschfeld, zajedno s drugim Židovima, neprijatelj njemačkog naroda i države. Jedan od najbrutalnijih napada dogodio se u listopadu 1920. godine. *Vorwärts* piše kako je Hirschfeld održao "strogo znanstveno" izlaganje o Steinachovim teorijama mladosti, nakon čega su antisemiti, kako ih list naziva, izvršili "herojsko djelo" bacajući smrdljive bombe koje su onesvijestile uglednog berlinskog liječnika.⁷⁶ *Mannheimer General-Anzeiger* ističe da su uvrede i prozivke počele već na samom početku predavanja, što je eskaliralo u opću galamu. Situacija je rezultirala guranjem i međusobnim šamaranjem. Hirschfeld se uspio izvući kroz stražnji izlaz, no uskoro su ga pronašli mladići koji su ga brutalno pretukli palicama sve dok nije pao u nesvijest nakon čega je odvezen u bolnicu.⁷⁷ Zatim, *Karlsruher Zeitung* je istaknuo kako nitko neće biti uhićen zbog napada, posebno ne "nacionalni heroji" koji simboliziraju dobro organiziranu Bavarsku, koja se efikasno bori protiv revolucionarnih elemenata.⁷⁸ Brutalno pretučeni profesor postao je glavna tema naslovnica niza njemačkih i svjetskih tiskovina.⁷⁹ Njemačke novine odmah su izvijestile o stravičnom napadu na uglednog liječnika u Münchenu, pri čemu je nekoliko listova

71 R. DOSE 2014: 55.

72 *Anders als die Anderen*.

73 F. TAMAGNE 2006: 64.

74 F. TAMAGNE 2006: 64.

75 Rolf Hirschberg u svom svjedočanstvu tvrdi kako je dr. Magnus Hirschfeld bio homoseksualac koji je znao seksualno općiti sa 5 do 6 dječaka po noći. Izvor: Hirschberg, Rolf. Intervjuirao Klaus Müller. 14. listopada 1996. United States Holocaust Memorial Museum, <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn504930>. (pregledano: 15. travnja 2023.).

76 "Ein antisemitisches Heldenstück", *Vorwärts*, 5. listopada 1920, 2.

77 "Bermichtet: Eine fürchterliche Skandalzene", *Mannheimer General-Anzeiger : badische neueste Nachrichten, Abend-Ausgabe*, 6. listopada 1920, 2.

78 "Reaktionäres aus Bayern", *Karlsruher Zeitung*, 14. listopad 1920, 4; "Bermichtet: Eine fürchterliche Skandalzene", *Mannheimer General-Anzeiger : badische neueste Nachrichten, Abend-Ausgabe*, 6. listopada 1920, 2.

79 R. DOSE 2014: 40; H. BAUER 2017: 7; R. PLANT 1986: 49; C ISHERWOOD 1976: 7.

istaknulo da je umro od zadobivenih ozljeda.⁸⁰ Primjerice, njemačke novine *Deutsche allgemeine Zeitung, Abend-Ausgabe* objavile su osmrtnicu Magnusa Hirschfelda na svojoj naslovnici.⁸¹ Među njima našao se i poznati *New York Times* koji je naveo kako su profesora antisemiti istukli do smrti.⁸² Svega par dana poslije, niz njemačkih medija ispravio je neistine iz prethodnih dana kako je Hirschfeld podlegao ozljedama već je pušten iz Münchenske bolnice.⁸³ Bauer zaključuje kako su napadi na Hirschfelda predstavljali samo uvertiru u nagli rast antisemitizma i homofobije.⁸⁴ Osim Münchenskog napada, 1920. godine Hirschfelda su omeli prosvjednici i u Stettinu, Nürnbergu i Hamburgu.⁸⁵ Godinu dana nakon napada, Hirschfeld je održao Prvi kongres za seksualnu reformu, što predstavlja jedan od njegovih najvećih uspjeha u polju seksologije. Kongres se održao od 15. do 19. rujna 1921. godine na *Institut für Sexualwissenschaft*, a sudjelovali su ugledni profesori iz Rima, Stockholma, Praga, Engleske, Nizozemske, Sjedinjenih Američkih Država, Austrije, kao i iz pojedinih gradova Njemačke poput Leipziga, Mainza, Hamburga, Königsberga i Dresdena.⁸⁶ *Vorwärts* piše kako je Hirschfeld održao pozdravni govor u kojem je najavio cilj kongresa – usklađivanje prirodnih zakona i ljudskih zakona. Na njegov govor nadovezali su se znanstvenici iz Rima i Praga koji hrabro slijede korake Njemačke u proučavanju seksualnosti.⁸⁷ Kongres je bio posvećen temama seksualne reforme na seksoznanstvenim osnovama i seksualne reforme u zakonodavstvu.⁸⁸ Uspjeh kongresa očitovao se u osnivanju Svjetske lige za seksualnu reformu čije je članstvo brojilo preko 100 tisuća članova.⁸⁹ U njegovoj organizaciji jedan od važnih događaja bio je Treći međunarodni kongres za seksualnu reformu održan 1929. godine. Na ovom kongresu, koji je okupio veliki broj znanstvenika i aktivista iz cijelog svijeta, Hirschfeld je istaknuo važnost prirode čiji je glasnogovornik znanost. Također je podijelio proučavanje seksologije u četiri kategorije te naglasio njihovu važnost u razumijevanju homoseksualnosti: seksualna sociologija, seksualna patologija, seksualna biologija i seksualna etnologija.⁹⁰ Hirschfeld je do napuštanja Instituta za seksologiju nastavio s borbom za ukidanjem Članka 175. kaznenog zakona Njemačke. Rolf Hirschberg dodaje kako su ga homoseksualci često nazivali „doktorom 175“ zbog svoje neustrašive borbe za ukidanjem kaznenog zakona.⁹¹ Ključni trenutak dogodio se 1929. godine kada su ga podržali

80 „Bayern“, *Der Volksfreund : Tageszeitung für das werktätige Volk Mittelbadens*, 8 listopada 1920, 2.; *Berliner Tageblatt und Handels-Zeitung, Abend-Ausgabe*, 5. listopada 1920, 4.; „Ein Berliner Forscher in München mißhandelt“, *Rieser Tageblatt und Anzeiger : (Elbeblatt und Anzeiger) : amtliche Bekanntmachungen für die Stadt und den Landkreis Riesa*, 6. listopada 1920, 5.; „Ueberfall auf Dr. Magnus Hirschfeld“, *Badische Presse : Generalanzeiger der Residenz Karlsruhe und des Großherzogtums Baden, Mittagsausgabe*, 5. listopada 1920, 2.

81 „Schicksal“, *Deutsche allgemeine Zeitung, Abend-Ausgabe*, 11. listopada 1920, 1.

82 „KILL DR. M. HIRSCHFELD Well-Known German Scientist Victim of a Munich Mob“, *New York Times*, 11. listopada 1920.

83 „Magnus Hirschfeld am Leben“, *Freiheit*, 12. listopada 1920., 3.; „Aus Nah und Fern“, *Nachrichten für Stadt und Land : Oldenburger Zeitung für Volk und Heimat*, 12. listopada 1920, 2; „Magnus Hirschfeld nicht gestorben“, *Vorwärts*, 12. listopada 1920, 2.

84 H. BAUER 2017: 7.

85 F. TAMAGNE 2006: 68.

86 F. TAMAGNE 2006: 82.

87 „Internationale Tagung für Sexualreform“, *Vorwärts*, 16. rujna 1921., 2.

88 „Wissenschaft und Kunst“. *Sächsische Staatszeitung : Staatsanzeiger für den Freistaat Sachsen*, Dresden, 2. lipnja 1921., 2.; „Von Dr. Hans Knudsen“, *Leipziger Tageblatt und Handelszeitung : Amtsblatt des Rates und des Polizeiamtes der Stadt Leipzig*, 3. lipnja 1921., 2.

89 R. PLANT 1986: 43.

90 A. KAES et alii, 1994: 708–710.

91 HIRSCHBERG, ROLF. Intervjuirao Klaus Müller. 14. listopada 1996. United States Holocaust Memorial Museum, <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn504930>. (pregledano: 15. travnja 2023.).

socijaldemokrati i komunisti u Reichstagu. Međutim, njihovi naponi za ukidanjem članka postali su uzaludni iste godine kada su nacisti osvojili većinu mjesta u Reichstagu. Na kraju je Hirschfeld prepustio Institut za seksologiju svom suradniku Kurtu Hilleru, koji se posebno istaknuo u borbi za ukidanje članka 175. Osim toga, Hillerova značajnost je vidljiva u nizu publikacija kojima je tema seksualnost putem kojih je podizao svijest o potrebi dekriminalizacije homoseksualnosti. Primjerice, u članku o liberalizaciji kaznenih odredbi protiv homoseksualaca pod nazivom *Pravo i seksualne manjine*⁹² iz 1922. iznosi jednak stav kako aktivnosti pojedinaca poput romantičnih odnosa između muškaraca ne bi trebali biti pod kontrolom države jer ne štete ostatku društva već je to osobni, individualni užitak.⁹³

Dana 30. siječnja 1933., Adolf Hitler imenovan je kancelarom Njemačke, označavajući početak razdoblja Trećeg Reicha. U narednim mjesecima uslijedili su turbulentni događaji obilježeni nasiljem i novim odlukama novouspostavljene vlasti. Osim ukidanja ustava i označavanja kraja Weimarske Republike, doneseni su zakoni usmjereni protiv homoseksualaca, uključujući zabranu djelovanja grupama koje su se borile za njihova prava. Poznata okupljališta i barovi poznati po okupljanju homoseksualaca stavljena su pod povećalo, a kontrolirani su i hoteli te javni toaleti.⁹⁴ U svibnju je sva pažnja bila usmjerena prema najvećem neprijatelju – Hirschfeldovom Institutu za seksologiju. Nacisti su željeli uništiti svu dokumentaciju o homoseksualcima. U subotu, 6. svibnja 1933., nacisti, studenti i mnogi drugi započeli su s uništavanjem Instituta za seksologiju i njegove unutrašnjosti. Prema Christopheru Isherwoodu, nicistotinjak studenata došlo je kamionima rano ujutro. Uz zvuk limene glazbe, provalili su u Institut i započeli s uništavanjem rukopisa, dok su pojedine knjige (čak i one koje nisu bile povezane sa seksologijom) trpali u svoje kamione. Zatim su došli redovi SA odreda koji su pažljivije tražili te su uklonili sve važne knjige, dokumente, papire i javno ih spalili nekoliko dana nakon racije.⁹⁵ Važno je napomenuti da je unutar Instituta postojao psihobiološki upitnik⁹⁶. Ovaj upitnik sadržavao je pitanja poput osjećaja prema ženskim zanimanjima poput čišćenja ili kuhanja, te je istraživao sklonost prema mišićnim aktivnostima ili mirnim pokretima. Putem ovog upitnika, Hirschfeld je dolazio do zaključaka o seksualnoj orijentaciji pojedinca.⁹⁷ Kroz uništenje Instituta očitovala se dvojaka mržnja koja je u to vrijeme počela prožimati Njemačku – mržnja antisemitizma i homofobije. Prvo, vodeći ljudi Instituta bili su Židovi, a drugo je što su se borili za prava homoseksualaca. Osim što je uništeno Hirschfeldovo životno djelo i započet je kraj prve faze europske seksologije, upad i uništenje Instituta predstavljali su samo polazišnu točku za daljnji razvoj valova mržnje prema homoseksualcima. Uslijed intenziviranja političke moći nacionalsocijalista, paralelno s pogoršanjem zdravstvenog stanja, Hirschfeld je odlučio ne povratiti se u matičnu Njemačku, već je izabrao nastanjivanje na mediteranskoj obali, konkretno u Nici, gdje je, nakon određenog razdoblja, došlo do njegove smrti 1935. godine.⁹⁸

92 *Recht und sexuelle Minderheiten*.

93 A. KAES et alii, 1994: 696–697. Prvi put izdano kao "Recht und sexuelle Minderheiten," Das Tagebuch 47, no. 2 (November 19, 1921), 1400–1401, 1435.

94 R. G. WAITE 1998.

95 C. ISHERWOOD 1976: 111–112.

96 *Psychobiologischer Fragebogen*.

97 M. GEERTJE 2022.

98 Magnus Hirschfeld – <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/magnus-hirschfeld-2> (pregledano: 14. ožujka 2024.).

5. ZAKLJUČAK

Analiza djelovanja Magnusa Hirschfelda kroz dva ključna tijela u promicanju tolerancije prema homoseksualcima, *Wissenschaftlich-humanitäres Komitee* (Znanstveno humanitarni odbor) ili *Institut für Sexualwissenschaft* (Institut za seksologiju),, ukazuje na to da je bio pionir u istraživanju seksualnosti i spolnosti, te je imao značajnu ulogu u promicanju prava homoseksualaca i borbi protiv diskriminacije u Njemačkoj u prvoj polovici 20. stoljeća. Njegova predanost obilježila je ne samo europsku već i svjetsku povijest proučavanja seksologije. Osnivanjem prvo WhK, a zatim i Instituta stvorio je značajne temelje nove znanosti čiji je cilj istraživanje ljudske spolnosti. Možemo dodati da je bio i jedan od pionira u kritici medicinske struke koja je tretirala homoseksualnost kao bolest. On je razumio da takav pristup stigmatizira homoseksualce i da je potrebno promovirati razumijevanje i toleranciju prema različitim seksualnim orijentacijama. Njegova hrabra borba za promicanje homoseksualnosti kao dijela prirode čovjeka bila je od velike važnosti za razvoj suvremenih shvaćanja seksualnosti i spolnosti. No iako je njegov, možemo ga slobodno nazvati revolucionaran, rad često dolazio na otpor, kritiku ili je on sam bio meta napada, Hirschfeld ipak nije posustajao u borbi ne samo za prava homoseksualaca već u borbi za prava drugih pripadnika LGBT zajednice tadašnje Njemačke. Godina 1933. odabrana je kao prekretnica Hirschfeldovog djelovanja i postojanja Instituta kao centra za proučavanje seksualnosti u Njemačkoj jer je time predstavljen kraj jedne europske ere seksologije, Hirschfeldovog rada, ali i početak sustavne kampanje nacističke vlasti protiv LGBT zajednice u Njemačkoj. Osim simboličnog uništavanja Instituta u kojem su nacisti poslali jasnu poruku da ne podržavaju homoseksualce u društvu te ih proglašavaju neprijateljima društva, oni su uništili Institut zbog svih dostignuća proučavanja seksualnih orijentacija koja se nisu slagala s njihovom ideologijom. Rad o djelovanju Hirschfelda pokazuje da je on bio ključna ličnost u promicanju tolerancije prema homoseksualnosti što se vidi u njegovoj samostalnoj borbi za shvaćanjem homoseksualnosti kao nečega što je dio čovjeka koja je trajala od kraja 19. stoljeća pa sve do njegove smrti kada je njegov cjelokupni rad postao pepeo pod nacističkim režimom.

BIBLIOGRAFIJA

IZVORI

C. ISHERWOOD 1976 – Christopher Isherwood, *Christopher and His Kind: A Memoir, 1929-1939*, Farrar, Straus and Giroux, 1976.

HIRSCHBERG, ROLF. Intervjuirao Klaus Müller. 14. listopada 1996. United States Holocaust Memorial Museum, <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn504930>. Datum pristupa: 15. travnja 2023.

M. HIRSCHFELD 1914 – Magnus Hirschfeld, *Die Homosexualität des Mannes und des Weibes*. Louis Marcus Verlagsbuchhandlung, Berlin, 1914.

M. HIRSCHFELD 1938 – Magnus Hirschfeld, *Racism*. Prevele s engleskog jezika Eden i Cedar Paul, Victor Gollancz Ltd, London, 1938.

A. KAES et alii, 1994 – Anton Kaes (editor); Martin Jay (editor); Edward Dimendberg (editor), *The Weimar Republic sourcebook*, University of California Press Ltd, 1994.

Kazneni zakon za Sjevernonjemačku konfederaciju, Berlin, 1870: 46. U: Deutsches Textarchiv. Dostupno na: https://www.deutschestextarchiv.de/book/view/unknown_strafgesetzbuch_1870?p=56. Datum pristupa: 15. travnja 2023.

TH. RAMIEN (M. HIRSCHFELD) 1886 – Ramien, Th (Magnus Hirschfeld). *Sappho und Sokrates: oder wie erklärt sich die Liebe der Männer und Frauen zu Personen des eigenen Geschlechts?*, Leipzig, 1886.

PERIODIKA

Badische Presse : Generalanzeiger der Residenz Karlsruhe und des Großherzogtums Baden, Morgenausgabe Deutsche allgemeine Zeitung

Der Volksfreund : Tageszeitung für das werktätige Volk Mittelbadens Freiheit

Jahrbuch für sexuelle Zwischenstufen, January-June 1919

Karlsruher Zeitung

Mannheimer General-Anzeiger: badische neueste Nachrichten, Abend-Ausgabe

Nachrichten für Stadt und Land : Oldenburger Zeitung für Volk und Heimat

New York Times

Riesaer Tageblatt und Anzeiger : (Elbeblatt und Anzeiger) : amtliche Bekanntmachungen für die Stadt und den Landkreis Riesa,

Sächsische Staatszeitung : Staatsanzeiger für den Freistaat Sachsen

Vorwärts

MONOGRAFIJE

H. BAUER 2017 – Heike Bauer, *The Hirschfeld Archives: Violence, Death, and Modern Queer Culture*, Temple University Press, 2017.

R. DOSE 2014 – Ralph Dose, *Magnus Hirschfeld: The Origins of the Gay Liberation Movement*, Monthly Review Press, 2014.

R. HERNN et alii 2017 – Taylor R. Herrn, M. T., & Timm, A. (Eds.). *Not Straight from Germany: Sexual Publics and Sexual Citizenship since Magnus Hirschfeld*, University of Michigan Press, 2017.

E. MANCINI 2010 – Elena Mancini, *Magnus Hirschfeld and the Quest for Sexual Freedom: A History of the First International Sexual Freedom Movement*, New York: Palgrave Macmillan, 2010.

D. NORMAN 2015 – Domeier, Norman *The Eulenburg Affair: A Cultural History of Politics in the German Empire*, Rochester: Boydell & Brewer, 2015.

R. PLANT 1986 – Richard Plant, *The Pink Triangle: The Nazi war Against Homosexuals*, H. Holt, 1986.

F. TAMAGNE 2006 – Florence Tamagne, *History of Homosexuality in Europe: Berlin, London, Paris 1919 – 1939*, Algora Publishing, New York, 2006.

C. TAYLOR 2007 – Chloe Taylor, *The Routledge Guidebook to Foucault's The History of Sexuality*, Routledge, 2016.

J. S. VENDRELL 2020 – Javier Samper Vendrell, *The seduction of youth : print culture and homosexual rights in the Weimar Republic*, University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division, 2020.

ČLANCI U ČASOPISIMA

- R. BEACHY, 2010 – Robert Beachy, The German Invention of Homosexuality, *The Journal of Modern History*, vol. 82, no. 4, 2010, 801–38. *JSTOR*, <https://doi.org/10.1086/656077>.
- M. GEERTJE, 2022 – Geertje Mak, Magnus Hirschfeld's 1899 psychobiological questionnaire: the paradoxes of de-narrativizing sexual and gender nonconformity, *Intellectual History Review*, 32:3, 599–617, DOI:10.1080/17496977.2022.2097582.
- L. GOODWIN 2023 – Goodwin Luke, „Gay Emancipation: The Effort to Delete Paragraph 175“, *Vulcan Historical Review*, 27, 2023: 8–21. <https://digitalcommons.library.uab.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1125&context=vulcan>
- R. G. WAITE 1998 – Robert G. Waite, „Teenage Sexuality in Nazi Germany“, *Journal of the History of Sexuality* 8, no. 3 (1998): 434–76. <http://www.jstor.org/stable/3704872>.

OČJENSKI RADOVI

- NISTENDIRK 2020 –Jordan Nistendirk, *Insiders and Outsiders on the Gay Community in Weimar Berlin*, dodiplomsko istraživanje, West Virginia University, 2020. Dostupno na: <https://researchrepository.wvu.edu/munn/5/>. Datum pristupa: 15. travnja 2023.